

Psikolog unvanına sahip olabilmek için asgari yeterlilik şartları neler olmalıdır? Kuzey Amerika ve Avrupa örneği

Hasan Hüseyin Seçilmiş¹ , Özden Yalçınkaya Alkar²

Anahtar kelimeler

psikolog, unvan,
Kuzey Amerika,
Europsy

Key words

psychologist, title,
North America,
Europsy

Öz

Psikologların uygulama yaparken bağlı kaldıkları birçok meslek etiği kuralı vardır. Bu etik kurallara ek bazı düzenlemeler de kurum ve kuruluşlar tarafından getirilmektedir. Ülkemizde psikoloji alanına olan ilginin giderek artması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan birisi, kimlerin psikolog unvanını kullanmaya yetkin olacağıdır. Birçok ülkede uygulama yapmaya yetkin olacak kişiler belirli kurumlar tarafından düzenlenen kurallar çerçevesinde belirlenmektedir. Örneğin, Kuzey Amerika'da 'psikolog' olarak çalışmak isteyen kişiler Devlet ve Eyalet Psikoloji Kurulları Birliği (The Association of State and Provincial Psychology Boards) tarafından verilen çalışma lisansını almak zorundadır. Çalışma lisansının gerekliliği psikoloji alanında uygulama yapacak kişilerin yeterliliklerini ve sorumluluklarını belirlerken, bu alanda uygulama yapmak isteyen kişilere de asgari bir standart belirlemektedir. Böyle bir yasal düzenleme hem uygulama yapan kişiyi hem de danışanın haklarını korumakta; aynı zamanda psikolojik destek hizmetlerinin belirli bir çerçevede gerçekleşmesini sağlamaktadır. Türkiye'de son yıllarda hem alan içinden hem de alan dışından insanların uygulamalarındaki etik ihlaller düşünüldüğünde, ülkemizde de bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği konusu gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı psikologlara yönelik yasal düzenlemeler yapmış olan Kuzey Amerika ve Avrupa Psikologlar Birliği Federasyonunun yeterlik sertifikalarının gereklilik şartlarını incelemektir. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de bir gereklilik haline gelen yasal düzenlemelere zemin oluşturmaktır.

Abstract

What should be the minimum qualification requirements for having a psychologist title? Examples of North America and Europe

There are many rules of professional ethics that psychologists adhere to in their practice. In addition, some regulations are brought by institutions and organizations. A growing interest in psychology in Turkey brings problems with it. One of these problems is that who would be competent to assume the title of psychologist. For example, people wishing to work as 'psychologists' in North America must obtain a license issued by the Association of State and Provincial Psychology Boards. Licensing requirement not only determines the competencies and responsibilities of those who will practice in the field of psychology but also sets a minimum standard for those who want to practice in this field. Such a legal arrangement protects the rights of both the practitioner and the client; it also ensures that the psychological services are provided within a certain framework. Considering the ethical violations of people's practices both in and out of the field of psychology in recent years, the need of some official regulations to be made in Turkey also occurs. In this context, the aim of this study was to examine the requirements of qualification certificates of the North America and European Federation Psychologists Association, which have legal arrangements for psychologists. This study aimed to provide a basis for legal regulations that have become a necessity.

Seçilmiş, H. H. ve Yalçınkaya Alkar, Ö. (2020). Psikolog unvanına sahip olabilmek için asgari yeterlilik şartları neler olmalıdır? Kuzey Amerika ve Avrupa örneği. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(2), 159-163.

✉ Hasan Hüseyin Seçilmiş · hasansecilmiss@gmail.com

¹ Klin. Psk., Şehit Cemalettin Cad. 61/2 Altındağ, Ankara
² Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Yerleşkesi
Çubuk, Ankara, 06810

Geliş tarihi: 13.04.2020

Kabul tarihi: 29.04.2020

Online yayımlanma tarihi: 13.06.2020

Psikoloji alanında uygulama yapmak uzun ve zorlu bir eğitim sürecini içerir. Bu durum ise uygulama alanının oldukça hassas olmasından kaynaklanmaktadır. Hal böyleyken, ülkemizde bir yandan hızlı bir şekilde artan psikoloji lisans mezunları diğer yandan alan dışından kişiler kendilerini uygulama yapmaya yetkin görmektedir. Meslek odası olmayan ve tam olarak tanımı yapılmayan psikologluk mesleğini uygulama hakkının ve yeterliliğinin verilmesi için gerekli temel kriterleri belirten yasal düzenlemeler yoktur. Bu nedenle herkes kendisine bir unvan vermekte ve denetlenmeden dilediği gibi çalışmaktadır. Öyle ki Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak açılan Psikiyatri ve Psikoterapi merkezleri çok sıkı bir şekilde denetlenirken Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak açacağımız bir Eğitim-Danışmanlık merkezi için sizden diploma bile istenmemektedir. Haliyle bu ve benzeri durumlar çok büyük riskler taşımaktadır. Bu risklerin en aza indirgenmesi için ülkemizde de Kuzey Amerika'da (Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada) olduğu gibi hem eğitime hem de uygulamalara yönelik asgari standartları belirleyen yasal düzenlemeler şarttır. Bu yazının amacı, Kuzey Amerika'daki yasal düzenlemeler ve Avrupa Psikologlar Birliği Federasyonu (European Federation of Psychological Association; EFPA) tarafından verilen 'Europsy' belgesinin koşulları özetlenerek ülkemizde yapılmasını beklediğimiz düzenlemelere bir referans noktası oluşturmaktır.

Kuzey Amerika'da psikoloji alanında yapılan yasal düzenlemeler Devlet ve Eyalet Psikoloji Kurulları Birliği (The Association of State and Provincial Psychology Boards; ASPPB) tarafından yürütülmektedir. Bu kurum, psikoloji alanında uygulama yapabilmek için gereken yeterlikleri belirlediği gibi yeterliliği olan bireylere de çalışma lisansı vermektedir. Çalışma lisansı, psikolojik yardım almak isteyen kişileri korumak amacıyla meslek adaylarının psikoloji uygulamalarını yürütme yeterliliğine sahip olup olmadığının belirlenmesi ve sadece bu yeterliliğe sahip kişilerin hizmet verebilmesi için oluşturulmuştur (Danish ve Smyer, 1981). Her ne kadar eyaletlerin kendi içerisinde bazı ufak farklılıkları olsa da bütün eyaletlerde geçerli bazı yeterlilik koşulları bulunmaktadır (De Vaney Olvey, Hogg ve Counts, 2002). Bu koşulların başlıca şartları; eğitim, süpervizyon ve Psikolojide Mesleki Uygulama Sınavı'nı (Examination of Professional Practice in Psychology; EPPP) başarıyla tamamlamaktan oluşmaktadır. Bu gereklilikler bundan sonraki bölümlerde daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

1. Eğitim

Kuzey Amerika'da psikolog olarak çalışmak için gereken çalışma lisansına sahip olabilmenin ilk koşulu eğitim düzeyidir. Devlet ve Eyalet Psikoloji Kurulları Birliği'ne (ASPPB, 2020) göre, Kuzey Amerika'da iki eyalet haricindeki diğer eyaletlerin tamamında çalışma lisansı almak isteyen kişilerin doktora düzeyinde eğitim almış olmaları gerekmektedir. ASPPB tarafından kabul gören iki farklı doktora derecesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 'Doctorate in Psychology; PsyD' olarak tanımlanan 'Psikoloji Doktoru' derecesi, diğeri ise 'Philosophical Degree; PhD' olarak tanımlanan 'Felsefe Doktoru' derecesidir. Bu iki derece arasındaki fark, 'PsyD' derecesinin uygulama odaklı olup 'PhD' eğitimine kıyasla daha az araştırma yönelimli olmasıdır. 'PhD' eğitimi ise genellikle bilimsel araştırma yönelimlidir ve geleneksel üniversite ortamlarında verilmektedir (Linden ve Hewitt, 2013). Alberta ve Nova Scotia eyaletlerinde ise yüksek lisans düzeyinde eğitim ile çalışma lisansına sahip olmak mümkündür. Yüksek lisans yapmış kişilerin çalışması için gerekli koşul ise doktora derecesine sahip bir süpervizörün gözetiminde olmalarıdır (De Vaney Olvey ve ark., 2002).

Avrupa Psikologlar Birliği Federasyonu (European Federation of Psychological Association; EFPA) tarafından verilen 'Europsy' yeterlik sertifikasının değerlendirme işlemi, başvuran kişilerin bulunduğu ülkedeki EFPA'ya bağlı psikoloji birliği tarafından yapılmaktadır. Türkiye'de ise değerlendirmeler Türk Psikologlar Derneği (TPD) tarafından yapılmaktadır. TPD'ye (2015) göre 'Europsy' sertifikasına başvurmak için kişinin psikoloji alanında en az 5 yıllık (300 AKTS) bir eğitime sahip olması gerekmektedir. Bu eğitim koşulu yaklaşık olarak lisans ve yüksek lisans eğitimi tamamlamış kişilere denk gelmektedir. EFPA sadece eğitim süresini değil aynı zamanda eğitim içeriğinin standartlarını da belirlemektedir. Buna göre, kişinin lisans aşamasında aldığı eğitimin teorik, metodolojik, akademik beceriler ve psikoloji dışı becerileri içeren ders gruplarından 180 AKTS; yüksek lisans aşamasında aldığı eğitimin ise teorik dersler, seminer ve ödevlerden 60 AKTS, stajdan ve tezden minimum 30 AKTS'yi karşılaması gerekmektedir (TPD, 2015).

ASPPB tarafından uygulanan eğitim koşulları incelendiğinde, Kuzey Amerika'da bağımsız uygulama yapabilmek için çok sıkı bir eğitim sürecinden geçildiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Europsy için istenen 5 yıllık eğitim koşulundaki içerik göz önüne

alındığında oldukça yoğun bir eğitim sürecini içermektedir. Bu durum hem uygulamayı yapacak kişinin yetkinliğini arttırmakta hem de hizmeti alan kişinin zarar görme ihtimalini en aza indirmektedir. Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association; APA, 2002) etik ilkelerinden ilki olan “yararlı olmak ve zararlı olmamak” ilkesi göz önüne alındığında, katı ve belirli standartları olan bir eğitim sürecinden geçmenin bu ilkenin uygulanabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Her ne kadar Kuzey Amerika’daki doktora seviyesinde çalışma zorunluluğu ülkemiz koşulları göz önüne alındığında pek mümkün ve uygulanabilir gözükme de ‘Europsy’ da olduğu gibi en azından yüksek lisans düzeyinde eğitim sahibi olmanın uygulanabilir olacağı düşünülmektedir. Bu sayede psikologların uygulama yapma yeterliliğine sahip olmalarına yönelik bir standart oluşturulacaktır; bunun da hizmet alım sürecinde ortaya çıkması muhtemel sorunları en aza indirgeyeceği düşünülmektedir.

2. Süpervizyon

Süpervizyon, yetkin ve deneyimli bir kişi tarafından (süpervizör) bir başka kişinin değerlendirilmesini ve rehberlik edilmesini içeren bir süreçtir (VandenBos, 2007). Devlet ve Eyalet Psikoloji Kurulları Birliği (ASPPB) tarafından konulan kurallar lisans alacak kişinin mutlaka süpervizyondan geçmesini gerektirmektedir. Bununla uyumlu olarak, bütün eyaletlerde süpervizyon mutlak koşuldur (ASPPB, 2020). Her ne kadar bütün eyaletler için süpervizyon bir şart olsa da eyaletler arasında istenilen süpervizyonun süresi açısından farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak doktora seviyesinde bu sürenin, bir yıl staj ve bir yıl doktora sonrası olmak üzere toplam iki yıl (300 saat) olması istenmektedir. Bununla birlikte, 12 eyalet doktora sonrası çalışmayı şart koşmamaktadır. Yüksek lisans seviyesinde çalışma izni veren eyaletlerde ise istenilen süpervizyon süresi bir ile dört yıl arasında değişmektedir (ASPPB, 2017).

Benzer şekilde, Europsy sertifikasına sahip olabilmek için de süpervizyon şart koşulmaktadır. Eğitim sürecinin 3. Aşaması olarak tanımlanan süpervizyon altında çalışmanın en azından 60 AKTS’yi karşılması istenmekte ve süpervizyon altında gerçekleşecek olan çalışma süresinin en az bir yıl olması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (TPD, 2015).

ASPB tarafından uygulanan süpervizyon şartlarına genel olarak bakıldığında eğitim koşullarında olduğu gibi yine sıkı bir kurallar bütünü olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Europsy sertifikası için istenen

asgari bir yıllık süpervizyon şartının, klinik beceri edinimi sürecinde önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Süpervizyon, yeni deneyim kazanan bir klinisyen için çok önemli bir öğrenme sürecidir. Bizim kültürümüzdeki usta-çırak ilişkisinde olduğu gibi deneyimli kişinin daha az deneyimli kişiye yanlıştır ve eksiklerini göstermesi açısından sahip olunması gereken faydalı bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında, süpervizyon sürecinin ülkemizde yapılması muhtemel düzenlemelerde mutlaka yer alması gereken önemli bir koşul olduğu düşünülmektedir.

3. Psikolojide Mesleki Uygulama Sınavı

Psikolojide Mesleki Uygulama Sınavı (Examination for Professional Practice in Psychology; EPPP) Kuzey Amerika’da adayların bütün şartları yerine getirdikten sonra çalışma lisansına sahip olabilmek için girdikleri bir sınavdır. Kişilerin sınavdan başarılı sayılmaları için %70’in üstünde bir not almaları gerekmektedir. Bu sınavın %12’si davranışın biyolojik temelleri, %13’ü davranışın bilişsel temelleri, %12’si davranışın sosyal ve kültürel temelleri, %14’ü teşhis ve değerlendirme, %14’ü tedavi, müdahale ve önleme, %8’i araştırma teknikleri ve istatistik ve %15’i etik, yasal ve mesleki meseleler olmak üzere toplamda 225 sorudan oluşmaktadır (ASPPB, 2017). Aynı zamanda, gerekli görülmesi durumunda 25 eyalette bu alanları içeren sözlü mülakat uygulanmaktadır (De Vaney Olvey ve ark., 2002). Sınavın içeriğine bakılacak olursa %15 ile en yüksek oranda sorgulanan etik, yasal ve mesleki meseleler bu alana verilen önemi göstermektedir. Sınavda sorulan bazı sorulara örnekler şu şekildedir:

Saygıdeğer bir psikolog arkadaşınız yaşadığı araba kazası ardından hafif travmatik beyin yaralanması geçirmektedir ve arkadaşınızın unutkanlık yaşadığını, bazı zamanlarda kafasının karışık olduğunu farkettiler, ne yapmalısınız? (Etik meseleler) (Klee ve Moore, 2014)

Aşağıda verilenlerden hangisi Aaron Beck tarafından geliştirilen bilişsel terapinin bir parçası değildir? (a. Bilişsel çarpıtma, b. bilişsel yanlılık, c. otomatik düşünceler, d. kendine zarar verici düşünceler) (Davranışın bilişsel temelleri)

EPPP’yi ele alacak olduğumuzda, uzun yıllar alınan eğitim ve uygulamadan sonra bütün bu süreçleri kapsayan çok yönlü bir sınav olduğu görülmektedir. Bu durumun da tıpkı diğer şartlar gibi yetkinliği sağlamak ve zararı en aza indirmek için çok önemli bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan

bakıldığında, ülkemizde böyle bir sınavın uygulama yapacak kişilere zorunlu tutulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kuzey Amerika'daki 65 eyalette ASPPB yukarıda belirtilen süreçleri çok katı bir şekilde takip etmekte ve alan ihlallerine izin vermemektedir. Bununla birlikte, 1950'lerden beri varlığını sürdüren kurumun son yıllarda gerekliliği üzerine tartışmalar da mevcuttur. Dattilio (2002) toplam olarak 12-13 yıllık bir eğitimin ardından herhangi bir kurumdan çalışma izni alınmasının gerekli olmayabileceğini belirtmiştir. Ancak, Dattilio (2002) kurulun sadece asgari standartları belirlediğini ve psikoloji alanı genişlemeye devam ettiği sürece mesleğin niteliklerini ve mükemmeliyetini korumak için daha da fazla şey yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, farklı araştırmacılar tarafından lisans kurulunun yöntemini değiştirmesi gerektiği de önerilmektedir (DeMers, Van Horne ve Rodolfa, 2008; Rehm ve DeMers, 2006).

4. Türkiye'deki Durum

Ülkemizdeki psikologların çalışma koşulları göz önüne alındığında, oldukça düzensiz bir tablo karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, psikolojinin lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim programlarının standartlarına ilişkin bir yasal düzenleme mevcut değildir. Ancak, son yıllarda Yüksek Öğretim Kurulu'nun yükseköğretimde akreditasyon uygulamalarına adım atmasıyla buna yönelik bir standart geliştirmeyi amaçlamış olsa da akreditasyonun zorunlu olmaması istenilen etkiyi göstermemektedir. Bununla birlikte, son dönemde psikologlar ile ilgili bir takım yasal düzenlemeler Sağlık Bakanlığı (2014) tarafından yapılmıştır. Bu düzenlemede psikologlar için tanımlanan yeterlik ölçütü lisans eğitimi üzerine bakanlıkça uygun görülen Psikolojinin Tıbbi Uygulamalarıyla İlgili Sertifika Eğitimi'ni alınmasını gerekli kılar. Klinik psikologlar ile ilgili yapılan ilk tanımlama ise 2011 yılında 'Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'a (1928) yapılan düzenleme ile gerçekleşmiştir. Bu yasaya göre, klinik psikolog için psikoloji veya psikolojik danışmanlık lisans eğitimi üzerine klinik psikoloji yüksek lisansı şartı aranmaktadır.

Sonuç

Genel olarak, Kuzey Amerika'daki durum göz önüne alındığında kişilerin çalışma lisansına sahip olabilmek için uzun bir eğitim ve uygulamadan geçtiği görülmektedir. Bu düzenlemeler hem mesleki hakları

korumakta hem de uygulama yapacak kişilerin yetkinliğini ve yeterliliğini en üst seviyeye taşımayı amaçlamaktadır. Europsy göz önüne alındığında ise Amerika'daki koşullara benzer şartlar arandığı görülmektedir (eğitim, süpervizyon vb.). Bu açıdan Devlet ve Eyalet Psikoloji Kurulları Birliği (ASPPB) ile Avrupa Psikologlar Birliği Federasyonu (EFPA) tarafından oluşturulmuş standartlarda eğitim süresinin, bu eğitimin içeriğinin ve süpervizyonun önemine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Türkiye'nin koşulları göz önüne alındığında Kuzey Amerika'daki yüksek standartların ülkemiz koşullarında uygulanabilirliği mümkün gözükmesine de, belirli referans noktaları/na oluştururken/başvururken bu standartların göz önüne alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu makalenin tüm yazarları, makaleye ilişkin herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- American Psychological Association. (2002). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. <https://www.apa.org/ethics/code/principles.pdf>
- Danish, S. J. ve Smyer, M. A. (1981). Unintended consequences of requiring a license to help. *American Psychologist*, 36(1), 13.
- Dattilio, F. M. (2002). Board certification in psychology: Is it really necessary? *Professional Psychology: Research and Practice*, 33(1), 54.
- De Vaney Olvey, C., Hogg, A. ve Counts, W. (2002). Licensure requirements: Have we raised the bar too far? *Professional Psychology: Research and Practice*, 33(3), 323.
- DeMers, S. T., Van Horne, B. A. ve Rodolfa, E. R. (2008). Changes in training and practice of psychologists: Current challenges for licensing boards. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(5), 473.
- Klee, A. L. ve Moore, B. A. (Ed.). (2013). *EPPP fundamentals: review for the examination for professional practice in psychology*. New York: Springer Publishing Company.
- Rehm, L. P. ve DeMers, S. T. (2006). Licensure. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 13(3), 249-253.
- The Association of State and Provincial Psychology Boards (02.10.2020). *ASPPB PSY|Book: Psychology Licensing Requirements*. <https://www.asppb.net/page/psybook>
- The Association of State and Provincial Psychology Boards (10.05.2017). *Path to Licensure: What Every Student Should Know*. http://c.yomcdn.com/sites/www.asppb.net/resource/resmgr/Mobility_Path_to_Licensure_December_2.pdf

- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2011). *Tababet ve Şubuatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun*. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1219.pdf>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2014). *Sağlık Meslek Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14.htm>
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *APA dictionary of psychology*. American Psychological Association.
- Linden, W., ve Hewitt, P.L. (2013). *Klinik Psikoloji: Bir Modern Sağlık Uzmanlık Alanı* (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).